

Ung på 20-talet

En signal, ett ryck och det gamla ångloket tuffar iväg med sina vagnar. Det är tåget Kristinehamn — Mora som gjort uppehåll i Gävunda för påstigning av resande och påkoppling av godsvagnar. I den enda personvagn som finns med i tågsättet sitter min mor Maria, min far Helge, min bror Sixten, min syster Aina och jag. Far som var anställd i Korsnäs Sågverks AB hade blivit förflyttad till Sollerön.

Det är den första november 1923. Jag är elva år, allt är så spännande, så ovisst. Vad skall man få se och uppleva på Sollerön, ny skola och nya kamrater. Min tid om vallpojke i Brintbodarna var nu slut, men minnen skulle finnas kvar. Det är en stor dag för oss barn, och jag skulle tro även för våra föräldrar. Om detta och hur jag upplevde Sollerön som ung, under åren 1923 till 1933, har jag 65 år senare skrivit ner.

Tågresan från Gävunda till Vika varade en timme, allt för kort tyckte vi barn, det var ju så roligt att åka tåg. Vi steg av och vagnen med våra flyttsaker kopplades av från tågsättet. Från Vika skulle vi nu fortsätta med bil till Sollerön. Far hade tidigare vidtalat Rull Johan Matsson som med lastbil körde post och gods till Sollerön. En del av våra flyttsaker lastades nu över på Rull Johans bil och så åkte vi iväg. Far och jag åkte med den första vändan. Mor och mina syskon fick stanna kvar på järnvägsstationen och invänta nästa tur.

Efter en timmes färd, med avbrott för avlämnande av post och gods i Ryssa och Gesunda och en spännande färd över flottbron, kom vi så

upp till kyrkan på Sollerön. Där parkerade Rull Johan utanför Newtons affär för avlämnande av gods. Jag satt kvar i förarhytten och tittade, allt var så nytt. Den stora kyrkan var så imponerande. Något annat som förvånade mig var massor av stora löv som virvlade fram i den starka blåsten. Jag hade aldrig sett så stora löv förr. — Det är lönnlöv, sade min far, för det växer lönnar på Sollerön. Jag kom från en karg skogsby där inga lönnar växte, till det bördiga Sollerön där det växte allt. Detta var mitt första möte med Sollerön, en till synes enkel händelse, men som ännu efter 65 år står så klar i mitt minne.

Posten och godset var nu lossat och Rull Johan körde vidare till den gård där vi skulle bo. Det var "Nämkgård" i Bengtsarvet. Korsnäsbolaget köpte hela denna fastighet av de Solleröbor som i slutet av 1800-talet flyttade till Kårtylla by i Torsång. Våra flyttsaker lastades av. Rull Johan och far återvände till Vika för att hämta mera flyttsaker och den övriga familjen. Jag lämnades kvar för att elda i spisen. Ganska snart fick jag besök av dom första grannarna. Det var en äldre man, Håll Olov Olsson och så en pojke i min ålder, Birger Flinta. Birger och jag blev sedan skolkamrater i femte klass. Vår lärare både i femte och sjätte klass var Alma Larsson, hon kallades av solleröborna för Alma och inget annat. Det är säkert många solleröbor som minns Alma både med bävan och beundran. Hennes man Mats var också lärare och när vi blev för besvärliga hotade Alma med att hämta Mats. Då blev vi litet lugnare, för vi hade respekt för Mats. Alma och Mats Larsson bodde i samma hus som skolan, huset kallades också för Almaskolan. Huset är nu rivet och har lämnat plats för Johnsons Hemslöjd.

Vi var 34 elever i klassen, skolgången gick bra även om vägen var lång. Men vi vandrade våra kilometer varje dag, iklädda ryggsäck där vår skollunch, bestående av mjölk och smörgåsar, fanns. Platsen där vi sedan åt vår matsäck var på dom väggfasta bänkarna i tamburen. På den tiden och vid den åldern var man alltid hungrig. Inga problem varken med skolmaten eller matplatsen.

Efter vårterminens slut 1924 fick vi göra en skolresa Siljan runt i Anders Smiths lastbil. På lastflaket var det uppställt bänkar, bockar med plank ovanpå. Utmed sidorna var det björkar fastspikade som skydd och över det hela en uppspänd pressenning. Färden gick först till Siljansnäs där vi rastade vid en affär. Nästa anhalt var Leksand där vi åkte över en flottbro och fortsatte fram till Kåringberget. Vi vandrade sedan

upp på berget för att se på utsikten och aväta vår medhavda matsäck. Jag hade av min far fått 50 öre för att köpa mig något gott, det första köpet blev en läskedryck till smörgåsarna, för de återstående pengarna köptes kola. Sedan vi njutit av utsikten och matsäcken fortsatte resan över Rättvik, Mora och Gesunda till Sollerön. Förmodligen var vi ganska trötta efter 12-milafärden på gropiga grusvägar sittande på träbänkar.

Det sjätte skolåret avverkades utan större problem och första veckan i juni 1925 var min skoltid slut. Någon vidareutbildning i högre skolan var få förunnat på den tiden. Därför gällde det att få något arbete som passade en 13-åring. Vad fanns det då för möjligheter för ungdomar att få ett arbete. Möjligheterna var inte stora, industrier fanns inga, men det fanns skogsarbete som, särskilt vintertid, var den största inkomstkällan för solleröborna. Jordbruket gav också sysselsättning för en del under sommaren. Sedan kunde man lära sig något av dom gamla fina yrkena såsom murare, snickare eller målare.

I väntan på att få komma till någon hantverkare som lärling fick jag sommaren 1925 under några veckor hugga s k kubikmeter ved åt Bengtsarvets by. Betalningen var 1:25 per kubikmeter, och som ung pojke och oerfaren huggare kunde jag, om skogen var bra och dagen lång, hugga två kubikmeter. Det blev en dagspenning av 2:50 kr. Det var mycket pengar då. Ett annat tillfälligt arbete var vid en stenkross. Vid Flint Anders Larssons gård stod en stenkross dit sten kördes fram för att krossas till makadam. Det var ilastning av stenar, från rösen upp i kärran, som var min uppgift. Vägarna måste grusas varje år med denna makadam för att bli farbara. Det var en mycket livlig hästtrafik på hela Sollerön, så även över bankarna och flottbron mot fastlandet. Trafiken var särskilt livlig på hösten, när alla bönder skulle till Mångbro kvarn och mala. Jag brukade få följa med grannen Anders Holmer till kvarnen. Det var spännande resor dessa kvarnresor. I den lilla kvarnkammaren framför brasan och trebent kaffepanna, i väntan på sin tur, berättades många historier om ”trullkaller” och ”trullkelinger”.

För att återgå till stenkrossningen har jag på senare tid tänkt på hur många av gravfältets rösen som fick släppa till sten. Området var inte fridlyst då. När stenkrossningen var slut fick jag anställning som springpojke hos handlanden Anders Newton några månader, innan jag bestämde mig för att bli målare. Det var intressanta och roliga månader

En del av arbetsstyrkan vid idrottsplatsens byggande.

hos denne originella affärsman. Kvällarna var också roliga för då var jag borta på Holarna för att hjälpa till med arbetet på idrottsplatsen som var under byggnation.

Allt arbete utfördes med spade, spett, korp och skottkärra. Det var ett enormt arbete i en stenig mark. Ingen fordrade någon ersättning, det var resultatet som var betalningen, tillfredställelsen att få vara med och skapa en idrottsplats var nog. När så halva planen var utfylld och planerad var det dags att börja träna fotboll. Det sattes upp ett mål på vardera långsidan på norra delen av planen. Södra delen var under byggnation, varför den första fotbollsträningen skedde tvärs över planen, men vilken härlig känsla att få spela fotboll på egen plan.

Även i andra grenar började träningen, såsom löpning, kast och hopp. När det gällde vintersport hade skidtävlingar anordnats i flera år. I början av 30-talet var det en del i hastighetsåkning på skridskor. Albert Påhls och undertecknad svarade för flera tävlingar bl a vid ångbåtsbryggan.

Dunder Karl Olsson och Sixten Håkansson i väntan på startskottet 500 m. Klubbmästerskap. Tidtagare Albert Påhls och Evald Håkansson.

Hösten 1925 och vintern 1926 fick jag arbete med att plocka tallkottar som köptes av Korsnäsbolaget. På den tiden kunde man plocka kottar var som helst där det fanns tallar, men bäst var det om man kunde passa på där det var avverkning. En obetald uppgift som vi grabbar fick, var att hjälpa till vid snöplogning av byvägarna. Det var Flint Anders Larsson som med sina två hästar framför snöplogen svarade för detta. För att den stora träplogen skulle hållas nere behövdes det tyngd på plogen. Vi tyckte detta var väldigt roligt och spännande att åka med som barlast. Vilken skillnad mellan dagens motoriserade plogar och två hästar dragande en träplog, belamrad med ett halvt dussin pojkar.

På senvintern 1926 kom så ett avbräck i arbetet för då skulle jag gå och läsa för prästen, som det hette. Det var kyrkoherden J A Nyvall som var min konfirmationspräst. En händelse som inträffade när jag gick och läste, har jag ännu i färskt minne. En tidig vårmorgon, när Birger Flinta och jag var på väg upp till konfirmationsläsningen, kom det

bud att det brann hos Hållpås Anders i Utanmyra. Vi sprang då upp till Flint Anders gård för att kunna se var det brann. Vid den tiden på året var dom flesta av bygdens karlar borta på skogsarbete. Men det kom några äldre karlar från granngårdarna, och dessa drog fram en vattenspruta, som förvarades i ett litet hus. Denna spruta lastades på en kälke som vi pojkar, som var lätta, befalldes att dra på skaren ner till Utanmyra. Där stannade vi kvar för att hjälpa till med vattenbärning, vilket gjorde att vi kom för sent till konfirmationsläsningen. Som straff fick vi bannor och fick stanna kvar efter lektionens slut för att lära oss två psalmverser utantill. Brandväsendet var annorlunda då. Men vi klarade av psalmverserna och dom följande lektionerna, för att vid pingst vara färdiga att "gå fram" och mottaga nattvarden i kyrkan. Nu hade man blivit stor grabb, "sturgoss" och flickorna hade blivit "sturkulor".

Vi gick och läste i sockenstugan som då stod framför konsum. Den flyttades sedan till en plats söder om kyrkan, mittemot nuvarande brandstationen. Det var en stor händelse när stugan flyttades och många hade samlats för att se när den for iväg på sina rullar. Allt gick bra förbi Newtons affär och kyrkan, men sedan var det stopp, för mellan Anton Melins tomt med höga träd och kyrkogårdsmuren var det för trångt. En sträcka på 10 meter av muren fick plockas ner, när stugan passerat plockades muren upp igen, i det skick den nu är. Så var det dags för den sista etappen fram till den grund av gesundagranit som stenhuggare Anders Filén från Gruddbo så vackert hade sammanfogat. Kommunalstämmans ordförande Anders Holmer kunde åter kalla till kommunalstämma i sockenstugan.

Sommaren 1926 började jag som målarlärling. Målaryrket på den tiden var ett utpräglat säsongarbete och i slutet av oktober upphörde målningsarbete. Nu gällde det att få tag på ett arbete över vintern. För mig blev det skogsarbete, då jag fick vara med min morfar och köra timmer. På hösten var det s k släpkörning med många vändor per dag. När sedan vintern kom på allvar med kyla och snö, var det dags att hämta timmer som blev hugget längre bort, då blev det endast två vändor per dag.

På våren 1927 var det så åter dags att fortsätta som målarlärling fram till oktober månad. I januari månad fick jag arbete hos Korsnäs Sågverks AB med ströläggning av massaved samt arbeten på avläggnings-

*Undertecknad som timmerkörare vid 14 års ålder tillsammans med min morfar Erik Melin.
Foto: Ruben Jonsson.*

platser vid sjöarna. Det blev 10 vintrar i skogen. Dessa vintrar, med tungt arbete och trånga bostäder i timmerkojor, men med en enormt fin kamratskap, har betytt så mycket för min uppfostran, ja så mycket att jag här vill skriva något om mina upplevelser i timmerskogen.

Skogsarbetet före skogsmaskinernas intåg var mycket beroende av kyla och snö. Om kylan och snön kom i början av november for både huggare och körkarlar till skogen för att hugga och köra fram så mycket som möjligt före jul. Det behövdes pengar till jul och detta var enda sättet att få ett förskott av bolaget.

Efter nyår kom så nästa stora folkvandring till skogarna och bygden tömdes på karlar. Jag kan än i dag se dessa långa rader av hästfordon, med pinglor på skaklarna som likt kyrkklockor spred sin klang över nejden. Det var sollarökarlar, men det kunde också vara leksands- och siljansnäsakarlar som kom körande på isen på väg upp till moraskogarna.

Min arbetsplats i två vintrar blev Garbergs fåbodrar, vid sjön Grund-

mången. Det var de åren stora avverkningar vid Garberg, Fisklösorna, Oradtjärn och Djupsjön. Hur många hästar som fanns där minns jag inte, men säkert ett 50-tal. Jag var 16 år och yngst i gänget. Min arbetskamrat och jag bodde tillsammans med 15 körkarlar i en koja med eldpall mitt på golvet. Första vintern lagade var och en sin mat och då kunde det bli trångt på eldpallen, med alla grytor och stekpannor. Andra vintern hade vi en kocka som lagade vår mat. Det var Maria Lindgren från Häradsarvet. Hennes dagsprogram var följande. Kl 6.30 skulle frukost vara färdig, och kl 11 var det mat igen, sedan första timmerlasset körts fram till sjön. Kl 16 var det dags för nästa måltid, då var sista lasset avlevererat och dagen var slut. Kl 18.30 skulle det vara kvällsmat bestående av gröt och mjölk. För allt detta arbete med matlagning, disk och städning hade kockan 10 öre per man och dag. Vi var 17 i matlaget, vilket gav henne en dagspenning av 1 krona och 70 öre + maten. Som jämförelse betalade Korsnäsbolaget för en manlig arbetare 4 kronor per dag. Kostnaderna för maten per dag, vintern 1929—1930, var 1 krona och 35 öre samt 10 öre till kockan, summa 1 krona och 45 öre. Anskaffningen av råvaror till maten, samt kockornas anställningsförhållanden kan inte jämföras med dagens. Dom hade full arbetsdag alla dagar i veckan hela vintern, dessutom fick kockan bo i samma rum som 17 karlar. Men vilka gentlemän dessa robusta timmerkörare var. Alla tog hänsyn till Maria och gjorde allt för att hon skulle trivas. Det var ordning och reda i kojans, alla fick hjälpas åt med ved och vattenhämtning efter ett uppgjort schema.

Det var nyttigt för en ung pojke att få denna uppfostran, jag fick lära mig ta hänsyn till andra människor. Där fanns färgstarka personer i gänget, som t ex Nils Kalén, Oskar Hedlund, Erik Johan Larsson och Lars Jonasson, för att nämna några. En historia om Nils Kalén dyker upp i mitt minne. Nils kommer körande med ett mindre timmerlass och möter Korsnäsbolagets förvaltare som säger till Nils. ”I dag har du allt lastat för litet.” ”Prro”, säger Nils och hästen stannar, varvid Nils vänder sig till förvaltaren med följande replik: ”Ä e männ kamp å mäjnä tjoker, å i lässer precis ur mytji i vill fö di.” varefter Nils fortsätter med lasset. Svaret blev mycket uppskattat av förvaltaren.

När vi arbetat januari och halva februari, blev det några dagars uppehåll i skogsarbetet. Omkring den 20 februari skulle alla hem till den s.k ”stursomo”, (storsumman). Då var det dags att få nästa förskott av bo-

laget, för då skulle skatten betalas.

Det vore mycket mera att berätta från vintrarna i skogen och i kojorna. Det var mycket fysiskt ansträngande men också fostrande, och jag skulle vilja säga, att man fick lära sig att veta hut. Jag är glad över att jag fick vara med på den tidens skogsarbete, det är en svunnen epok helt olik vår tids skogsarbete.

När skogsarbetet var slut den 1 maj blev det några veckors uppehåll, innan flottningen skulle börja i Mångån. 1928 var jag med på flottning och var stationerad i norra Fjärden. Timret samlades in i länsar till s k flot som vi bogserade med en spelflotte till dammen i norra Fjärden. Därifrån slussades timret vidare på sin färd mot Mångsjön och Siljan. Sedan började den s k rumpningen vilket innebar, att vi gick längs ån ända ner till Siljan för att rulla i det timmer som fastnat vid stränderna. Ibland måste vi bära ut tunga timmerstockar, vilket kunde vara nog så ansträngande för en 16-åring. I detta sammanhang vill jag namnge några, både färg- och fysiskt starka kompisar, som många gånger ställde upp för mig, när bördan blev för tung. Där fanns Anders Myhr och Frans Edvard, bröderna Anders och Lars Stenius samt Anton Häll (Patron Anton). Av dessa finns nu endast Lars Stenius i livet. Lars med sitt glada humör förgyllde ofta tillvaron medan vi vandrade runt på spelflotten. En liten episod som jag minns var sedan vi slussat iväg dom sista timmerstockarna från Fjärden. Då kastade sig Lars i vattnet med kläder och stövlar på. När Lars, uppe på det torra igen, började gå kom det en mångfald vattenstrålar ur alla dom hål som fanns i läderstövlarna. Nu ville Lars att vi skulle laga oss lite mat, innan vi började rumpningen till Siljan. Men då protesterade Patron Anton och sade: ” Ä am vir int tid min utan nu jätum vir jän stjrsull å sä gångum vir”. (Det har vi inte tid med utan nu äter vi en långmjölkssull och sen går vi.”) Jag fick vara med om ytterligare två vårars flottning i Mångån. Trots det tunga arbetet med nattvak, då man gick runt på spelflotten för att dra fram timret, minns jag med glädje dessa vackra majdagar på Fjärden, med fågelsång och knoppande björkar.

Men jag minns annat också, nöjeslivet och ungdomsträffarna. Det var inte så stort utbud på nöjen, särskilt under vintertid. Innestillen för dans var få. I den s k paviljongen, om fanns vid nuvarande vattentäkten, ordnades dans vissa lördagar vintertid. Det var bara tunna oisolerade väggar i denna paviljong, men med hjälp av en plåtkamin och dan-

Ett lag flottare "tar 5 minuter". Från vänster Mats Gustav, Trapp Nils (Gruddbo), Karl Solin, Trapp Karl, Buslars Erik och stående till höger Stenis Lars.

sandet höll vi värmen uppe. Sommartid togs väggarna bort och det blev då en härlig utedansbana. Det fanns också en inredansbana i Nusnäs by. Det var ett populärt dansställe. För oss salleröungdomar var det lätt att komma dit, om det var bra is. Var det snö på isen åkte vi skidor och var det fin is åkte vi spark, att åka bil var få förunnat.

När inga offentliga nöje fanns, ordnade vi något själva. Vi var ett gäng pojkar och flickor som samlades i något hem, där vi spelade och sjöng, drack kaffe och saft. Det fanns flera musiker och goda sångare med i gänget, men vi sjöng alla oavsett om vi hade sångröst eller ej. Den gode Krångan Mats sade en gång: "Det är ingen konst att sjunga, bara man kan orden." Vi samlades också vissa söndagar, när vädret var vackert, och gjorde skidutflykter över till Gesunda och upp i bergen. Vilka härliga turer!

Sommartid var det lättare att komma till nöjesställena, då åkte vi cykel. Vi cyklade till Mora, Orsa, Lundbjörken och Siljansnäs. En gång åkte vi två stycken på samma cykel i två mil, till en majstångsresning, den ena av dom två var en flicka, vilket gjorde det lättare. Att åka 3 mil till Siljansnäs på dans och 3 mil tillbaka hem, hörde inte till ovanligheterna. Nöjeslivet var annorlunda då, men roligt hade vi, utan stora kostnader.

Ja detta var några glimtar från mina första tio år på Sollerön. Det finns mycket mera att berätta, men det är som Kipling sade, ”en annan historia”.

Evald Håkansson